

4. Оніщенко Н. М. Функції права: значення, сутність, система / Н. М. Оніщенко, О. М. Лоцихін // Часопис Київського університету права. – 2004. – № 2. – С. 9-13.
5. Харитонов Є. О. Цивільне право України : Підручник для вузів / Є. О. Харитонов, Н.О. Саніахметова; ОНЮА. – Київ : Істина, 2003. – 776 с.
6. Цивільне право України : підручн. : у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – 720 с.

Калітенко Оксана Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Приватність – фундаментальне право людини, визнане в Загальній декларації прав людини ООН, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права та в багатьох інших міжнародних і регіональних угодах. Приватність тісно пов'язана з людською гідністю й іншими ключовими цінностями, такими як свобода асоціацій та свобода слова. Вона стала одним із найбільш важливих питань у галузі прав людини новітнього часу.

Із усіх визнаних на міжнародному рівні прав людини приватність, напевне, визначити найскладніше. Приватність має глибокі історичні корені. Приватність була об'єктом загального захисту за часів давньоєврейської культури, класичної Греції, древнього Китаю. Захист приватності головним чином зводився до забезпечення права на усамітнення.

Визначення приватності дуже різняться між собою і залежать від контексту. У багатьох країнах зроблено прив'язку до захисту даних, інтерпретуючи таким чином приватність з точки зору обробки інформації особистого характеру. За межами цього досить суворого контексту захист приватності часто має вигляд рамок того, наскільки далеко суспільство може втручатися в особисті стосунки.

На сучасному етапі можна виділити кілька аспектів:

1. інформаційна приватність, що включає в себе встановлення правил збору та обігу персональних даних, таких як інформація кредитних установ та медичні записи;
2. тілесна приватність, що стосується захисту від втручань стосовно фізичного стану людей, наприклад, тестування щодо вживання наркотиків та обстеження порожнин;

3. комунікаційна приватність, тобто безпека та приватність поштових відправлень, телефонних розмов, електронних повідомлень та інших видів комунікацій;

4. територіальна приватність, що стосується встановлення обмежень на втручання в домашнє та інше навколишнє середовище, наприклад, робоче місце чи громадське оточення.

У дев'яностих роках минулого століття майбутній суддя Верховного Суду США Луїз Брандес сформулював концепцію приватності як права особи «бути залишеною у спокої» («right to be left alone»). Брандес переконував, що приватність – найцінніша із демократичних свобод і виступав за те, щоб це було відображено в Конституції.

У преамбулі до австралійської Хартії приватності говориться, що «вільне та демократичне суспільство вимагає поваги до автономії особи та обмеження повноважень державних і приватних організацій порушувати цю автономію.... Приватність є ключовою цінністю, що тісно пов'язана з людською гідністю та іншими ключовими цінностями, як свобода асоціацій, свобода слова... Приватність – фундаментальне право людини, на яке кожна особа може сподіватись».

Алан Вестін, автор праці 1967 року «Приватність та свобода», визначив приватність як прагнення людей вільно вибирати, за яких обставин та до яких меж вони будуть виставляти на показ перед іншими себе, свої переконання та свої дії.

На думку Рута Гавісона, існує три складових елементи приватності: таємність, анонімність, усамітнення. Це стан, який може бути втрачено або за вибором самої особи, або через дії іншої особи.

Британський Calcutt Committee визначив, що «нами ніде не було знайдено абсолютно прийняттого правового визначення приватності». Але комітет задовольнився можливістю знайти правове визначення і дав його у своєму першому звіті з питань приватності:

Право особи бути захищеною від втручання в її особисте життя та стосунки (чи її родини) безпосередньо фізичним шляхом або через публікацію інформації.

Сьогодні приватність може бути визначено як фундаментальне (проте не абсолютне) право людини. Витоки законодавства в галузі приватності можна знайти вже в 1361 році, коли англійські мирові судді застосовували арешт за підглядання та підслуховування. У 1765 році британський Лорд Кемден, протестуючи проти санкції на доступ до приміщення та виїмки документів, писав: «Ми можемо із задоволенням сказати, що не існує закону в цій країні,

яким можна було б виправдати дії підсудних; якби такі існували, це могло б зруйнувати всі суспільні цінності. Що ж стосується документів, то це – найдорожча власність, що належить людині». Член Парламенту Вільям Пітт писав: «Найбідніша людина може у своєму будинку не підкорятися навіть всій королівській владі. Будинок може бути хитким, його дах може бути ненадійним, його може продувати вітер, всередину може увірватися буря, може забивати дощ, – але Король Англії не може туди увійти, усі його повноваження на дають йому права переступати поріг халупи, що розвалюється».

У різних країнах протягом наступних століть розвивалися специфічні засоби захисту приватності. У 1776 році Парламент Швеції ухвалив Закон «Про доступ до офіційних документів», за яким державні органи були зобов'язані використовувати інформацію у передбачених законом цілях. У 1792 році Декларація про права людини та громадянина проголосила, що приватна власність є недоторканою та священною. У Франції 1858 року було заборонено публікацію фактів із приватного життя та встановлено високі штрафи за це¹⁹. У 1890 році американські юристи Самуель Воррен та Луїз Брандес дали визначення приватності як «право бути залишеним у спокої».

Тенденція глобалізації, пов'язана із швидким розвитком технологій, має надзвичайно тісний зв'язок із використанням глобальної мережі Інтернет. Щоденне використання інформаційних технологій та високотехнологічних пристроїв у повсякденному житті сприяє як оптимізації роботи організацій, підприємств та установ, так і забезпечує безперешкодний та швидкий доступ до корисної інформації користувачам. В той же час ці технології, використані неправомірно, можуть бути загрозою для тієї інформації, що охороняється законом. Це, в свою чергу, тягне за собою виникнення порівняно нової проблеми для людства загалом та кожної держави зокрема – проблеми забезпечення та дотримання права на приватність та захист в кіберпросторі як персональних даних, так і корпоративної інформації.

Зростаюче ускладнення інформаційних технологій з їх можливостями щодо збору, аналізу та поширення інформації стосовно конкретних осіб вимагає невідкладного законодавчого регулювання. Більше того, новий розвиток у галузі медичних досліджень, телекомунікацій, систем транспортування та руху фінансових засобів значно збільшує рівень інформації, що опрацьовується відносно кожної особи. Пов'язані між собою комп'ютери з допомогою високошвидкісних мереж з розвиненими процесорами можуть створювати детальні досьє на будь-яку особу без допомоги єдиної централізованої комп'ютерної системи. Нові технології, що розвиваються в

межах військової промисловості, розповсюджуються для використання в правоохоронних органах, цивільних установах та приватних компаніях.

Згідно з опитуваннями громадської думки, стурбованість порушенням приватності зараз більша, ніж будь-коли в новітній історії. Населення різних країн світу висловлює своє занепокоєння стосовно обмеження приватності. У безпрецедентній кількості держав лунають заклики до запровадження закону, що має надати спеціальний захист своїм громадянам. Правозахисні групи стурбовані тим, що велика кількість таких технічних засобів є предметом експорту до країн, що розвиваються, і де не забезпечується належний захист. На цей час існує не так уже й багато бар'єрів для торгівлі технологіями засобів стеження.

Загальнозрозумілим зараз є те, що потужність, місткість та швидкість інформаційних технологій зростає надзвичайно високими темпами. Пропорційно збільшується і рівень втручань у сферу приватності, або принаймні потенційні можливості для цього.

Поза цими очевидними аспектами співвідношення можливостей та ціни існує багато важливих тенденцій, що сприяють обмеженням приватності:

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ знімає географічні обмеження руху інформації. Розвиток Інтернету є, напевне, найбільш відомим прикладом глобальних технологій.

КОНВЕРГЕНЦІЯ веде до усунення технологічних бар'єрів між системами. Нові інформаційні системи стають усе більш сумісними з іншими системами і можуть проводити взаємний обмін та обробку різних видів інформації.

МУЛЬТИ-МЕДІА поєднує багато форм передачі інформації і таким чином інформація, зібрана в одному вигляді, може бути легко переведена в інший і поширена.

На підставі вищевикладеного варто зробити висновок про необхідність зміни концептуальних підходів до визначення приватності і забезпечення та гарантування права на приватність.

Костова Наталія Іванівна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ЗА СВОЇМ ПРАВОВИМ РЕЖИМОМ

Так, уже досить довгий час у всіх країнах світу, здійснюються зусилля щодо формування правового режиму об'єктів інформатики. Вважається, що